

'Kroniek'

**MEDEDELINGEN
OUDHEIDKUNDIGE KRING
VOORST**

19e jaargang nr. 4
1996

Oudheidkundige Kring Voorst

December 1996, 19e jaargang nr. 4

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Mr C.G. Bieze-van Eck, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, tel. (0571) 27 15 46

Secretaris: L. Sevenster, Schadewijkpad 11,
7391 TJ Twello, tel. (0571) 27 20 37

Penningmeester: M. Niemeijer, Schoolstraat 31,
7383 CC Voorst, tel. (0575) 50 14 99

De contributie bedraagt f 25,= per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres f 30,=. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f 6,50 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Van der Duyn van Maesdamstraat 4,
7391 VM Twello, tel. (0571) 27 64 58

Foto omslag

De zaagafdeling van houtindustrie Krepel in 1896 met twee rijen zaagmachines; alle aangedreven vanaf een centrale as onder de zoldering.

ISSN 1384-8682

Kroniek 1996 - 4

Inhoud

Voorwoord
Van de bestuurstafel
Ons foto-archief
Nieuwe aanwinsten
Oude foto's spreken
Gewone, aparte dingen
In de voetsporen van Lebuïnus
Kunstenaars in de gemeente Voorst
Processen-verbaal uit het verleden
De gemeente Voorst in de 19e eeuw (deel 4)
Voor u gelezen
Van kopermolen tot Klarenbeek
Boeiende lezing over Apeldoorn
Gouden Keper voor Oudheidkundige Kring
Wie holt van Twello

	Blz.
Redactie	2
L. Sevenster	2
L. Sevenster	3
J. Lubberts	4
L. Sevenster	4
L. Sevenster	6
M. Buurman	7
L. Sevenster	16
G. Vrieling	18
J.A. de Ruiter	19
H. Kleinjan	22
J.A. de Ruiter	23
A.J. Fransen	29
W.J.R. Palmen	30
H. Garretsen-Berends	

Kroniek 1996 - 4

Voorwoord

Voor u ligt alweer de laatste Kroniek van dit jaar. Een jaar waarin voor de Oudheidkundige Kring veel gebeurd is (diverse activiteiten, een nieuwe werkruimte, nieuwe uitgaven etc.). Ook voor de Kroniek was 1996 een afwisselend jaar. De redactie probeert er in overleg met het bestuur een zo gevarieerd mogelijk blad van te maken. De artikelen moeten in onze ogen nu eens wat diepgravender en "historisch verantwoord" zijn, dan weer wat luchtiger en in de sfeer van "weet je nog wel van toen".

Gelukkig krijgen we de laatste tijd voldoende artikelen voor publicatie aangeleverd om deze variatie in het blad te kunnen aanbren- gen. Maar het kan natuurlijk altijd meer. De redactie houdt zich graag aanbevolen voor nieuwe bijdragen of suggesties voor verhalen (redactie-adres: zie binnenzijde omslag).

Kopij voor de eerste Kroniek van 1997 kunt u inleveren tot uiterlijk 15 februari 1997.

De "hoofdartikelen"

Dit nummer bevat twee "hoofdartikelen". Het eerste is een verhaal over de kerk in

Wilp, waarin een relatie gelegd wordt met de Lebuïnuskerk in Deventer. Dit verhaal is geschreven door de VU-studente M. Buurman, die onderzoek gedaan heeft naar Lebuïnus, stichter van beide kerken.

Het tweede hoofdartikel is een bijdrage van streekarchivaris J.A. de Ruiter met de titel "Van kopermolen tot Klarenbeek". Aan de hand van diverse archiefstukken met betrekking tot de koperslagerij en later houtindustrie Krepel beschrijft hij zowel de geschiedenis van dit bedrijf als dat van het dorp Klarenbeek.

Dit artikel, geschreven naar aanleiding van het 125-jarig bestaan van de Houtindustrie E. Krepel BV in 1995, is eerder verschenen in het "Gelders Erfgoed", een tweemaandelijks tijdschrift over de Gelderse cultuurhistorie. Omdat velen van u dat blad niet zullen kennen, publiceren wij deze bijdrage - met toestemming van alle betrokken partijen - ook in de Kroniek.

Tot slot willen het bestuur en de redactie u allen goede feestdagen en een gezond en gelukkig 1997 toewensen.

Van de bestuurstafel

door L. Sevenster

De volgende zaken wil ik graag even melden.

1. Momenteel ligt onze nieuwe gedichtenbundel in de boekwinkel. Het boekje, 64 blz., 24 foto's en 34 gedichten, met de titel

"Zo greun as grös, Riempjes rond Twelle", is geschreven door ons lid Martinus Ooms, ook wel Tinus van het Slyck genoemd. De O.K.V.-uitgave nr. 5 werd 14 november jl. gepresenteerd en kost f. 17,50.

2. De expositie met oude foto's naar aanleiding van het 25-jarig jubileum van verzorgingshuis "de Benring" te Voorst is daar nog tot 1 januari 1997 te zien.

3. De O.K.V. werkte mee aan een geschie-

denis-onderwijsproject van de *St. Martinus-school* in Duistervoorde.

4. In 1997 zal de herdruk van de *Kadastrale Kaarten* van de kadastrale gemeenten Voorst en Wilp door de O.K.V. worden uitgegeven.

Ons foto-archief

door L. Sevenster

De vorige puzzelfoto

Geen enkele reactie kreeg ik op de foto van Johan Brink met zijn stoomfiets. Ook archiefonderzoek bracht geen oplossing, erger nog, in 1928 woonde volgens het bevolkingsregister niemand met die naam in onze gemeente. Het is dus waarschijnlijk een foto van een familielid die in het foto-album van de familie IJsseldijk in Terwolde is terechtgekomen.

De nieuwe puzzelfoto

Op de foto staat het echtpaar Van der Wal met dochter. De heer Van der Wal was de tuinman van burgemeester Crommelin. Verdere gegevens zijn onbekend. Daarom de volgende vragen:

- Wat is de datum van de foto?
- Waar woonde de familie Crommelin en waar de Van der Wal's?
- Wat zijn de volledige namen van het drietal?

Reacties zie ik gaarne tegemoet.

De familie van der Wal (Coll. mevr. J. Odijk - van der Wal, Deventer)

Nieuwe aanwinsten

Schenkeningen

Via de familie Walgien, Twello:

- Het prachtige Schoolgetuigschrift uit 1926 van Luberta Ham uit Terwolde.
- Een tijdschrift uit 1940 "Vreugde en Arbeid" met alle artikelen in het Nederlands, Duits, Frans.

Van mevrouw A.M.G. van den Belt, Twello:

- De catalogus van de H.I.T.O. 1964, de grote Handels- en Industrietoonstelling in Twello.

Van de heer F.G.M. IJsseldijk, Twello:

- Het familieboek "Beschrijving Familie IJsseldijk", de Twellose tak, 1996, 36 blz., rijk geïllustreerd.

Van mevrouw M.M.H. Nieuwstraten Broekhof, Klarenbeek:

- Statuten en Huishoudelijk Reglement, 1950 van "Het Platteland".

Van de heer J.J. Harleman, Twello:

- Twee rietdekkersstoelen.

Van mevrouw Koller-Kedde, Twello:

- Een map met heel veel historische gegevens die verzameld werden door de bekende Twellose historicus de heer Kedde.

Oude foto's spreken

De man op de bromfiets is één van de belangrijkste grondleggers geweest van de fotocollectie van de O.K.V. Deze man, Wilhelmus Franciscus (Willem) Bouwmeester, heeft ons geïnspireerd oude foto's te gaan verzamelen.

door J. Lubberts

Van de heer P. van Dijk, Zeist:

- Het boek "De 33 van Soesterberg", 1974 door W.J. Ooms en B.J. van Os.

Van mevrouw Ooms-Kedde, Twello:

- Een aantal afbeeldingen van oude pen-tekeningen;
- Het boek "Geschiedenis van Gelderland, van de vroegste tijden tot het einde der middeleeuwen", door dr W. Jappe Alberts, 1966.

Aangekocht

- "Deventer en zijn schilders" door H.J. van Baalen.
- "Gids bij de Open Monumentendag in de gemeente Voorst".
- "Landelijke bouwkunst, Gelderland", 1996, een uitgave van de Stichting Historisch Boerderijonderzoek, een map met 47 opmetingstekeningen van Gelderse boerderijen.

door L. Sevenster

Als jongen uit een gezin met zeven broers groeide hij op in de Wilpse Achterhoek, Zwarte Kolkstraat nr. 60. Reeds voor de oorlog had hij een platencamera, later stapte hij over op een rolfilmtoestel. Al zijn foto's maakte hij vanaf een statief, want hij

was een Pietje Precies.

Van de Duitsers kreeg hij in de oorlog toestemming pasfoto's te maken, maar hij maakte stiekem ook bruidsfoto's en groepsportretten in de buitenlucht bij gunstig weer. In april 1945 fotografeerde hij de bevrijdingsoptochten.

Na de oorlog werkte hij als fabrieksarbeider. Het fotowerk werd steeds meer overgenomen door de vakgenoten met diploma's, winkels en studio's.

Lange tijd heeft hij in Apeldoorn gewoond; hij werkte bij de Veldhoen-fabriek, eerst in Twello, later in Raalte. In 1994 kwam hij in het verzorgingshuis "St. Martinushof" te wonen. Op 1 oktober 1996 stierf hij op 82-jarige leeftijd.

Door de vele Bouwmeester-foto's in de albums en in "de olde deuzen" kwam ik op het idee actief op zoek te gaan naar "fotografen van voor de oorlog" en naar die mensen die in de oorlog de pasfoto's mochten maken, zoals de heer Flierman in De Vecht en de heer Van Bosheide in Voorst. Gesterkt door enkele successen ging ik op zoek naar de persfotografen van na de oorlog en deze speurtocht bracht honderden foto's van Jan Koster uit Twello boven water. Het gemeentearchief van Voorst bevat de 6x6-negatieven van de heer Nijland, die voor het Deventer Dagblad in de jaren 1950-'70 veel foto's maakte in onze gemeente.

Maar de glasplaten en de rolfilmnegatieven van Willem Bouwmeester zijn bijna allemaal verdwenen; ja, ze liggen nog wel in de Wilpse Achterhoek... in een sloot die met het huisvuil is gedempt.

Een familielid kreeg uit de erfenis een oude koffer met de platencamera en het Kodak-rolfilmtoestel, de bekende zwarte doek en het statief dat Ome Willem altijd gebruik-

te. Ook zijn een klein aantal glasplaten, negatieven en originele Bouwmeester-foto's bewaard gebleven.

Met dit verhaal wil ik een eresaluut brengen aan een rasechte amateurfotograaf die heel veel mensen heeft gefotografeerd in Bussloo, Posterenk en de Wilpse Achterhoek.

Oproep aan "collega-verenigingen"

Wilt u op zoek gaan naar:

- de fotowinkeliers van voor, tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog;
- de drogisterijen met een foto-afdeling;
- de eerste persfotografen;
- amateurfotografen met topografische afbeeldingen.

Want bij hun erfgenamen ligt prachtig materiaal voor uw vereniging.

De heer W.F. Bouwmeester op zijn brommer, klaar voor een fototocht op 24 juni 1969 (Coll. O.K.V.)

Gewone, aparte dingen

door L. Sevenster

Heel veel mensen die vanaf het dorp Twello naar het zwembad "De Schaeck" gaan, komen langs de hertenkamp aan de Veenhuisweg. In deze hertenkamp staat een torentje en daar gaat dit verhaal over.

In 1968 liet de familie J.G.A. van den Belt een huis bouwen vlakbij de boerderij "De Hunne". Er lag veel grond bij en omdat Jan niet zo van tuinieren hield, legde hij aan de zuid- en westzijde zijn hertenkamp aan. Uit

liefhebberij voor duiven zocht hij een duiventil.

Aan het Stationsplein in Twello stond voor de oorlog een groot huis met de namen "Villa Nova" of "De Bosch". Dit huis werd in 1959 afgebroken door de Fa. J. Bornebroek uit Apeldoorn. Veel van de bouwmaterialen van de villa werden hergebruikt, maar de klokkentoren die op het dak stond, bleef jarenlang op een hoek van het terrein

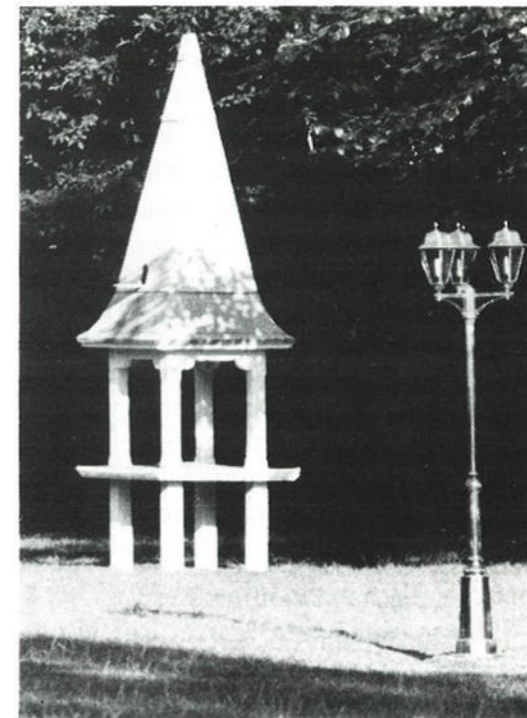

De villa aan het Stationsplein in Twello in 1906 (Coll. O.K.V.)

staan. Het gebouwtje was van grenenhout gemaakt en had een zinken dak en houten poten.

De heer Van den Belt kocht deze klokkentoren en maakte er zelfstandig een duiventil van. Het houten onderstel werd in stalen poten gezet en deze laatsten met beton in de grond verankerd.

Zo staat er na meer dan 25 jaar een heel aardig tuinornament van een fors formaat in de hertenkamp aan de Veenhuisweg. Dat het torentje afkomstig is van "Villa Nova" is heel gewoon en toch apart.

Het tuinornament in de Hertenkamp aan de Veenhuisweg in 1996 (foto L. Sevenster)

In de voetsporen van Lebuïnus

door M. Buurman

Op het moment dat de tweede Kroniek van dit jaar - met daarin een gedetailleerde beschrijving van het schip van de kerk in Wilp door de heer Z.G.M. Kolks - verscheen, deed Marlies Buurman, studente aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, onderzoek naar de romaanse kerken van Wilp en Deventer. Van haar ontvingen wij de volgende bijdrage, waarin zij ingaat op de rol van de Lebuïnus, stichter van beide kerken.

Wat er voor U ligt is een uitsnede uit mijn werkstuk over de romaanse kerk van Wilp en de romaanse Lebuïnuskerk van Deven-

ter. Dit werkstuk verscheen in het kader van het werkcollege "Het beeld van de middeleeuwse architectuur in de Nederlanden" aan de VU in Amsterdam.

Het doel van het werkcollege was de middeleeuwse bouwkunst, en in het bijzonder het romaans, niet puur stijlhistorisch te beschouwen, maar om haar te plaatsen in een brede context. Geografie, politiek, machtsverhoudingen, bestuurscentra, opdrachtgevers enzovoort, dienden allemaal aandacht te krijgen.

Het beeld wat ik hieronder schets is niet volledig; ik moet mij beperken tot de ker-

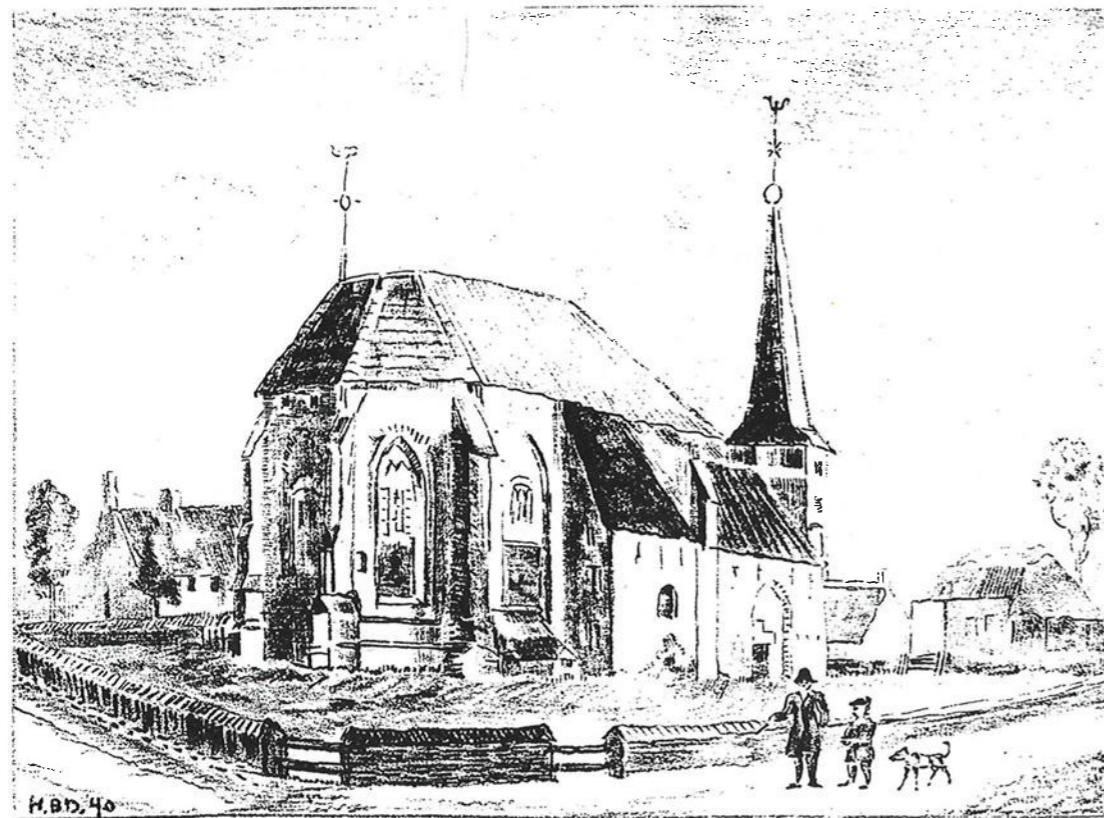
ken zelf. Zij die zich interesseren voor de Lebuïnuskerk verwijs ik naar de zeer uitgebreide monografie die verscheen onder redactie van de heer A.J.J. Mekking, De Grote of Lebuïnuskerk. De "Dom van het Oversticht veelzijdig bekeken".

Wilp

Ik neem U mee naar dit kleine dorpje aan de linkeroever van de IJssel. Staande bij de kerk, aan de rand van het dorp, kunnen we uitkijken over de IJssel en kunnen we zelfs Deventer zien liggen; onze uiteindelijke bestemming. De ontstaansgeschiedenis van het dorpje gaat terug tot in de achtste eeuw. Omstreeks 776 stichtte de Angelsaks Liaf-

winus (later Lebuïnus genoemd) een kerkje op de linkeroever van de rivier, iets ten zuiden van een belangrijke oversteekplaats, en trok later naar Deventer om hiervandaan het gebied te kerstenen.

Wilp ligt op een pleistocene zandtong. Deze strekte zich waarschijnlijk uit tot recht tegenover Deventer. De kerk ligt oost-west georiënteerd en dus met de achterzijde naar de rivier. Vlak achter de kerk ligt een dijke waarachter zich een uitgestrekt gebied van weilanden bevindt met daarachter de rivier. De IJssel was destijds een andere rivier dan die wij nu waarnemen. Aangezien we deze een stuk zuid-westelijker moeten plaatsen, zal achter het dijke vroeger de

't Dorp WILP By DEVENTER.

rivier gelopen hebben. Er lagen verschillende eilanden in de rivier en op veel plekken waren kreken in de oever geboord, waarvan sommige zeer geschikt waren als toevluchtsoord voor schepen. Zo'n kreek moet het begin van de Deventer haven gevormd hebben¹.

Lebuïnus

Wie was nu deze Lebuïnus, die naar de IJsselstroken kwam om het gebied te kerstenen? Hij was van Angelsaksische afkomst en heette oorspronkelijk Liafwin, wat "lieve vriend" betekent. Er is over hem geschreven door personen die gelijktijdig met hem of kort daarna hebben geleefd. Eén van hen was Altfried, derde bisschop van Munster. Verder weten we dat Hucbaldus, een monnik uit Vlaanderen, in de achtste eeuw over Lebuïnus heeft geschreven. Daarnaast zijn er nog enige anderen. Echter niet alle bronnen zijn betrouwbaar. Sommige schrijvers hadden een levendige fantasie of schreven andere bronnen over². Over het algemeen wordt een sympathiek beeld van Lebuïnus geschilderd. Altfredus noemt hem een vermogend man met "eene zekere mate van kunstzin". Bisschop Radboud heeft hem beschreven als sober levend, zwaar werkend en zichzelf kastijdend. Elders wordt hij beschreven als moedig en volhardend.

Waar de meeste schrijvers het over eens zijn, is dat Lebuïnus, terwijl hij nog in Engeland was, een droom kreeg. Hierin werd hij aangespoord de Christelijke leer te gaan verkondigen op de grens tussen Franken en Saksen. Deze "grens" moeten we waarschijnlijk iets ten oosten van de IJssel plaatsen. Lebuïnus kwam naar ons land en bezocht Gregorius, de vijfde bisschop van Utrecht. Deze zond hem samen met ene

Marcellinus (die later in Twente predikte) naar de IJssel waar ongeveer de grens tussen de Franken en Saksen gelegen moet hebben.

Utrecht was inmiddels een belangrijke voorpost voor de evangelieprediking geworden. Vanuit hier breidde zich noordwaarts het Christendom uit. De verkondiging van het Christendom volgde de veroveringen van de Franken op de voet³. De ideologische onderbouwing van de koninklijke heerschappij was bij de Franken verweven met het Christendom. Vandaar dat de militaire en politieke onderwerping van een streek door de Franken steeds gepaard ging met kersteningsactiviteiten. Vooraf stichtte men missieposten aan de rand van het door de Franken beheerste gebied. Vandaaruit trok men het "heidense" gebied binnen. Dat de keuze voor een dergelijke missiebasis op Deventer is gevallen past binnen dit patroon.

Na de successen van Karel de Grote om het volk tot het Christendom te bekeren, werkte Lebuïnus tot aan zijn dood in de omgeving van Deventer. Het is dankzij Lebuïnus dat Overijssel tot het kerkelijk gebied van Utrecht bleef behoren.

De kerk in Wilp

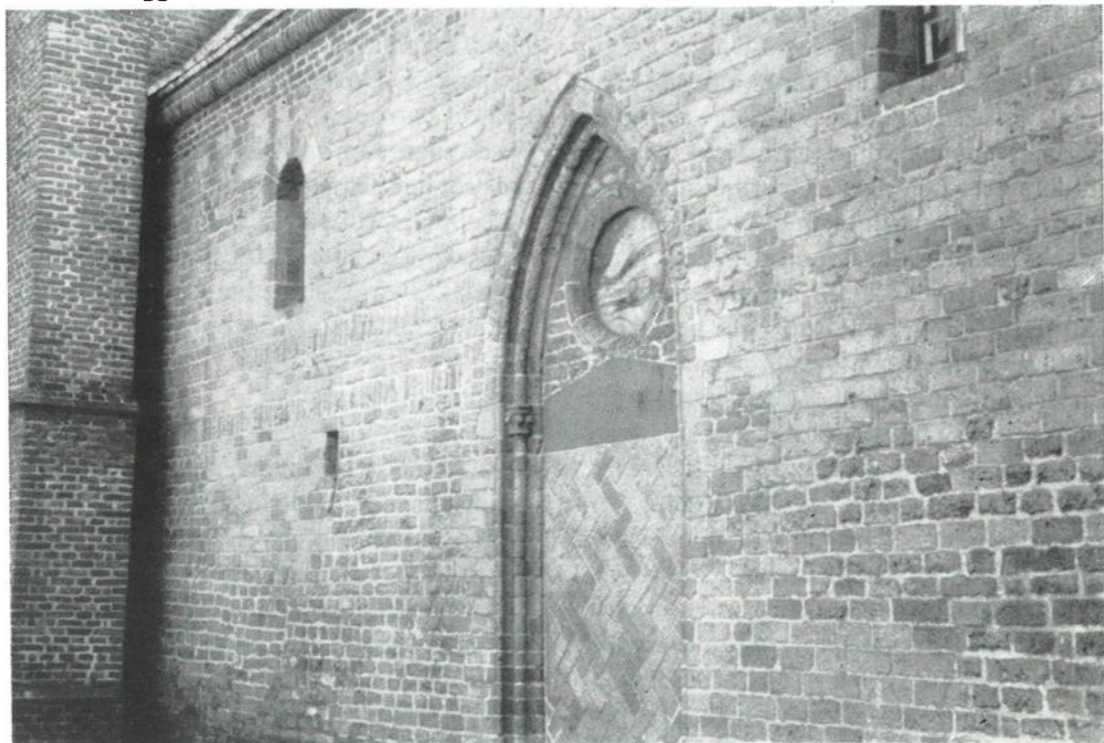
Omstreeks 765 kwam Lebuïnus aan ten westen van de IJssel, in *Huilpa* of *Wilpe*. De naam van het plaatsje wijst op een hoge ouderdom⁴. Lebuïnus stichtte hier een bedehuis. We moeten ons een eenvoudige kapel voorstellen, waarschijnlijk van hout met een strooien of rieten dak. Vermoedelijk heeft deze op dezelfde plaats gestaan als de kerk die we nu waarnemen. Te meer omdat het een gewoonte was nieuwe kerken te bouwen op de fundamenten van af-

gebroken of verwoeste kerken. Waarschijnlijk is zij oorspronkelijk gewijd geweest aan haar stichter Lebuïnus.

De kerk die we nu waarnemen in Wilp is van een heel andere aard dan die er in de achtste eeuw gestaan moet hebben. De kerk bestaat uit een eenbeukig middenschip, een westelijke toren en een groot gotisch koor, dat thans als kerkruijme dienst doet. Opvallend is het grote contrast tussen het hoge koor en het lage middenschip. Het middenschip wordt als het ware "ingeklemd" tussen de toren en het koor. De oorzaak ligt in de verschillende bouwfases waarin de bouwdelen tot stand kwamen.

Het romaanse schip is waarschijnlijk in de elfde eeuw tot stand gekomen, net als de toren. Teruggevonden fundamenten tonen

aan dat het schip oorspronkelijk in het oosten door een halfronde apsis werd afgesloten. Het gotische koor werd eind vijftiende eeuw aan de kerk gebouwd. Later is hieraan nog een uitbouw aan de noordzijde toegevoegd die inmiddels weer is verdwenen. Het romaanse gedeelte kunnen we betreden via de ingang onder de toren. De eenbeukige ruimte wordt omsloten door dikke tufstenen muren die aan het interieur bekleed zijn met pleister. Het exterieur moeten we ons óók gepleisterd voorstellen. Tegenwoordig weet men de ruwe tufsteen of het rode baksteen zo te waarderen. Echter, kerken uit de romaanse periode waren vrijwel altijd aan interieur en exterieur bedekt met een pleisterlaag. In de kerk bevindt zich een map met foto's van voor en na de res-

De noordgevel van de kerk te Wilp. De ingang is dichtgezet en bevat aan het exterieur een spitsboog, aan het interieur een rondboog.

tauratie van de jaren '50. Er zijn foto's waar de oude pleisterlaag nog op te zien is. In de zuid- en noordmuur bevinden zich hooggeplaatste, schuin ingesneden romaanse vensters die spaarzaam licht toelaten. Het schip moet vroeger zowel vanuit het westen als het zuiden en het noorden toegankelijk geweest zijn. Aan de noordzijde bevindt zich een dichtgemetselde ingang, die aan de buitenkant spitsbogig is en aan de binnenkant rondbogig (foto). De opening van de ingang is dichtgezet met tufsteen in een visgraatverband⁵. De voormalige zuidingang is alleen aan de buitenkant nog herkenbaar (tussen het derde en vierde venster). Het is zeer onwaarschijnlijk dat deze ingangen aan de noord- en zuidmuur uit de romaanse periode stammen, omdat zij de romaanse vensters doorsnijden en vanwege de spitsboog boven de noordingang. Waarschijnlijk zijn zij in een latere periode toegevoegd, wellicht in dezelfde tijd als de aanbouw van het gotische koor (zie voor een uitvoerige beschrijving van het schip het artikel van de heer Z. Kolks in Kroniek 1996-2).

De restauratie van de kerk te Wilp

Tijdens mijn archief-onderzoek stuitte ik op een interessante vondst. De kerk heeft in de jaren 1949-1952 een restauratie ondergaan onder leiding van de architect H. Postel en Ir. F. Sevenhuysen. Meneer Postel heeft een korte beschrijving gemaakt van de restauratie, wat voor die tijd best bijzonder is. Deze beschrijving schetst een beeld van zijn restauratie-opvatting.

Allereerst deelt architect Postel ons mede dat restaureren "een werk van zorgvuldige en vaak langdurige voorbereiding" is. De oorzaak hiervan ligt volgens hem in het re-

kening houden met verschillende gezichtspunten die kunnen conflicteren. Zo dient men, aldus Postel, rekening te houden met de beschikbare geldmiddelen, de historische waarde van het gebouw, de eisen van het gebruik: het aantal plaatsen, de akoestiek, de plaatsing van de kansel en de banken en uiteindelijk niet te vergeten de staat waarin het huidige pand verkeert in technisch opzicht. Het plan dat tot stand kwam in samenwerking met de Bouw- en Restauratiecommissie van de Nederlandsch Hervormde kerk en met de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, betrof "de minst ingrijpende verbouwingen". Hierdoor was het mogelijk, schrijft Postel, "de resterende goede fragmenten met de grootst mogelijke piëteit te behandelen".

Het uitgangspunt bij de restauratie is steeds geweest, dat het romaanse gedeelte weer zoveel mogelijk zou worden teruggebracht in de oorspronkelijke toestand. Dit betekende de verwijdering van de "leelijke namaak-gotische ramen" in het romaanse gedeelte, en het herstel van "de mooie tufstenen muur die onder de cementlaag was schuilgegaan". De kap die ook niet meer origineel was werd ook vervangen voor een typisch romaanse balkzoldering.

Uit deze beschrijving valt af te lezen dat er sprake was van een historisch besef en dat men zorgvuldig te werk wilde gaan. Echter; het schortte nog aan enige bouwhistorische kennis. Zo heeft de architect naar mijn mening niet begrepen dat de muren van romaanse kerken bepleisterd waren. Het "terugrestaureren" naar een onbepleisterde tufstenen muur berust dus op een vergissing. Waarom het interieur dan wel weer bepleisterd is, is voor mij een vraagteken. Wellicht dacht de architect dat ro-

maanse kerken alleen aan het interieur bepleisterd waren.

De opmerking "leelijke namaak-gotische ramen" doet mij afvragen in welke periode deze ramen dan waren aangebracht. Waren zij neo-gotisch en daarom "namaak"? Waarschijnlijk zijn zij aangebracht in de negentiende eeuw, gelijk met de aanbouw aan de zuidzijde van het koor. In het gotische gedeelte werden boven schijngewelven resten gevonden van gotische ribgewelven. Men had, waarschijnlijk ook in de negentiende eeuw, met brokken van de oude gewelfribben gaten in de muren dichtgemetseld. Uit opmetingen bleek dat de voor de streek kenmerkende Nederrijnse gewelfvorm was toegepast. Deze werd hersteld. De "namaak-romaanse" vensters werden vervangen door de oorspronkelijke gotische vensters. Ik citeer: "Alles wat er dus in de kerk was ingetimmerd om het schijngewelf aan op te hangen zal worden verwijderd en er zal dan, bekroond door een levendig spel van gewelven, een veel statiger ruimte tevoorschijn komen, waarin weer door de mooie, hoge gotische ramen ruim licht zal binnenstromen".

De negentiende-eeuwse aanbouw aan de zuidzijde werd niet passend gevonden bij de architectuur van de aansluitende gedeelten en moest wijken voor een nieuwe aanbouw die in- en uitwendig beter bij het gotische deel zou passen. Over het algemeen werd er in de jaren 1948-1952 bij de restauratie van de kerk van Wilp gestreefd naar eenheid en naar oorspronkelijkheid. Wát deze oorspronkelijkheid nou precies inhield leek men niet te weten, daar deed men geen onderzoek naar. Alles wat uit de vroegste bouwfase stamde was "mooi" en wat er daarna werd toegevoegd was "namaak".

Hieruit blijkt een negatieve waardering voor de negentiende-eeuwse veranderingen. Dat deze negentiende-eeuwse toevoegingen op zich ook een historisch onderdeel van het gebouw vormden, was men zich niet bewust. Door deze te verwijderen en de kerk "terug te restaureren" naar de romaanse tijd, maakten de architecten zich in feite ook schuldig aan een soort van geschiedvervalsing.

Deze gang van zaken is echter kenmerkend voor deze periode. Na de oorlog kenden we in Nederland een enorme bouw- en restauratie-explosie. Hoewel in 1917 al in de Grondbeginselen was vastgelegd dat behouden vóór vernieuwen moest gaan, werd er in de praktijk nog lang op de oude voet door-"gerestaureerd".

Lebuïnus steekt de IJssel over

Kort na zijn verblijf in Wilp is Lebuïnus de IJssel overgestoken en heeft op de plaats van het latere Deventer (Daventre, Daventria) ook een bedehuis gesticht. De heidense Saksen vielen kort na Lebuïnus' komst de nederzetting aan en maakten het kerkje met de grond gelijk. Lebuïnus stichtte opnieuw een kerk op deze plek en verkondigde er de leer van Christus tot zijn dood. Hij werd ook in de door hem gestichte kerk begraven. De kerk is hierna nogmaals door de Saksen verwoest. Men zou drie dagen naar het lijk van Lebuïnus gezocht hebben, maar het was niet te vinden. Bisschop Albricus verzocht nu de Friese prediker Liudger naar Deventer te gaan om het werk van Lebuïnus te hervatten en boven zijn lichaam een nieuwe kerk te bouwen. Hij zocht ook tevergeefs naar het lichaam en begon toch met de bouw op de plaats waar hij vermoedde dat de kerk gestaan had.

Toen verscheen Lebuïnus aan hem in een droom, zeggende dat zijn lichaam begraven lag onder de zuidelijke muur van de nieuwe kerk. Vervolgens liet Liudger de kerk iets naar het zuiden verplaatsen waardoor het lichaam van Lebuïnus alsnog binnen de muren van de kerk kwam te liggen⁶! Of de huidige Lebuïnuskerk op exact dezelfde plaats staat als de toenmalige kerk is niet zeker.

Wat bewoog nu Lebuïnus om te Deventer een kerk te stichten en daar zijn hoofdverblijf te vestigen? Dat hij zich aan die zijde van de rivier vestigde, had te maken met zijn roeping, namelijk het Evangelie aan de Saksen verkondigen. Was het inderdaad alleen die reden of was Deventer intussen meer dan een gewone plaats?

In het boek dat J. Ph. Ver Loren over het leven van Lebuïnus schreef, vond ik een interessante stelling. Hij vermoedt dat reeds voor de komst van Lebuïnus het volk regelmatig op deze plek samenkwam vanwege "goovergaderingen" (het ophangen van mensen). Het is een bekend verschijnsel, dat men kerken bouwde op die plaatsen waar het volk reeds gewend was bijeen te komen. De schrijver meent dat Lebuïnus dit gedaan heeft. Maar er zijn genoeg andere redenen. Bij de IJssel met haar vruchtbare oevers woonde de dichtste bevolking en Deventer lag op een kruispunt van verkeersstromen. Ook blijkt dat er al ten tijde van het overlijden van Lebuïnus een haven bij Deventer bestond.⁷ Dit vormde nog een reden voor de bevolking om bijeen te komen. Dit alles bij elkaar gezien, is het niet vreemd dat Lebuïnus op een dergelijke plek een kerk gesticht heeft.

De oorsprong van Deventer hangt dus sa-

men met de oorlogen tussen de Franken en Saksen en de missieactiviteiten. De nederzetting heeft haar ontstaan en bloei te danken aan de stabiliteit die ontstond na de onrust van de oorlogen tussen Franken en Saksen. Bovendien was de ligging van de plaats heel gunstig.

Bisschop Radbod besloot tot 917 zijn bisschopszetel naar Deventer te verplaatsen, toen de invallen van de Vikingen een ernstige dreiging vormden. Dat de bisschoppen hier langdurig resideerden, in de versterkte koningshof, moet de opkomst van Deventer bevorderd hebben.

De Lebuïnuskerk

Onder het episcopaat van bisschop Bernold (1027-1054) kwamen een nieuwe kerk en een bisschopsplaats tot stand. Van de middeleeuwse bisschopshof staat echter niets meer overeind.

Omstreeks 1040 ging bisschop Bernold van Utrecht over tot de bouw van de grote romaanse basiliek en hij verbond aan deze kerk een kapittel van twintig kanunniken. Het kapittel werd gewijd aan Maria en Sint Lebuïnus. Dat Bernold nu juist in Deventer zijn voornaamste kerk bouwde en daaraan het bisschoppelijke paleis toevoegde, wijst erop dat hij die plaats beschouwde als centrum voor het geestelijke en zeker ook het wereldlijke gezag in het oosten van zijn diocesis. De Lebuïnuskerk lag, net als de tegelijkertijd gestichte Sint Maarten te Emmerik, op een opvallende plek aan de oever van de rivier. De Deventer kapittelkerk met haar imposante westwerk naar de rivier gericht, moet een grote indruk gemaakt hebben. Het gebouw torende hoog uit boven de lager gelegen ombouwing en vormde zo het eerste dat reizigers zagen

wanneer zij de rivier afreisden. Deze bewust beoogde, imponerende werking moeten we zien in verband met het feit dat Deventer het eerste keizerlijke, nu bisschoppelijke tolstation was, dat reizigers vanuit het noordoosten tegenkwamen⁸. De kerk is vrijwel zeker in één periode tot stand gekomen en ook meteen volgens het

oorspronkelijke ontwerp. In de dertiende eeuw kwam er echter een aparte aan Maria gewijde kerk naast de kerk, waarna Lebuïnus de enige patroonheilige van de kapittelkerk werd.

Tegenwoordig zien we een gotische overwelfde hallekerk waarvan de kern gevormd wordt door de overblijfselen van een aan-

zienlijke romaanse basiliek. Een kolossale toren bekroont de kerk in het westen. Er is veel verbouwd aan de Lebuïnuskerk in de loop der eeuwen. Vanaf de dertiende eeuw drongen gotische elementen door in de romaanse architectuur. Dit gebeurde in Westfalen onder inspiratie van de vroege gotiek in Poitou en Anjou. Van de Westfaalse romano-gotiek zijn opmerkelijke voorbeelden in de Lebuïnuskerk te zien. Uitwendig is van de elfde-eeuwse basiliek niets meer te zien dan de noordgevel van het oostelijke dwarschip. Al het gotische werk is van baksteen, aan de buitenzijde vrijwel geheel met natuursteen bekleed. De romaanse muren bestaan uit tufsteen. Wanneer we de kerk betreden, is de eerste indruk die van een wijde, lichte hallekerk. Hier vallen de enorme afmetingen van de kerk op. De zichtbare overblijfselen van de romaanse basiliek aan het interieur zijn de volledige kromt, ontleisterd muurwerk en pijlers van de oostelijke koorpartij, van het oostelijke dwarschip en het westelijke dwarschip, en boven de gewelven stroken muurwerk met vensters en nissen.

Bisschop Bernold en keizer Hendrik III

Bisschop Bernold (1027-1054) staat bekend als de stichter van tenminste vijf basilieken, waarvan de meest omvangrijke die te Deventer is. Over Bernolds afkomst is maar weinig bekend. Volgens een legende hielp een pastoor in Oosterbeek, Bernold, keizer Koenraad en zijn vrouw tijdens een reis van hen naar Utrecht. Bernold was zo vriendelijk om de hoogzwangere vrouw Gisela onderdak te verlenen om van haar kind te bevallen. Bernold bracht het goede nieuws aan de keizer en werd vervolgens als dank tot bisschop benoemd!

In 1036 stierf keizer Koenraad tijdens een van zijn bezoeken aan Utrecht. Vervolgens werden zijn ingewanden in de Dom bijgezet. Dit was voor zijn zoon en opvolger Hendrik III (1039-1056), aanleiding en motief om de ene na de andere schenking van goederen en overheidsgezag aan de kerk van Utrecht te doen. Hij schonk gebieden aan de Utrechtse kerk, waar zijn vaders ingewanden lagen, in de hoop op eeuwige zaligheid voor zijn vader⁹.

De dood van Koenraad II betekende een totale ommekeer in de Bernolds carrière. Hiervoor was hij een onopvallend figuur, maar na 1039 kreeg hij als territoriaal vorst, naast zijn reeds bestaande Nedersticht, het bestuur over talloze goederen en graafschappen in het noorden en oosten van zijn diocees (het Oversticht). Tevens ontwikkelde hij zich als een verwoed bouwer. Onder zijn bestuur kwamen niet alleen de kapittelkerken van Sint Jan en Sint Pieter en de abdijkerk van Sint Paulus in Utrecht tot stand, maar ook de kapittelkerk van Sint Lebuïnus in Deventer en de Sint Maarten te Emmerik. Het concept van een kruis van kerken in Utrecht heeft hij mogelijkwerwijs in samenwerking met Hendrik ontwikkeld. De keizer en Bernold konden kennelijk goed met elkaar overweg, want zij trokken zelfs samen op veldtocht tegen de Hongaren.

Citaten in de architectuur

Het moet iemand die bekend is met de architectuurhistorie niet vreemd in de oren klinken dat in de middeleeuwen belangrijke bouwvormen van een kerk als het transept, het westwerk en het koor, aan een ander gebouw konden worden ontleend. Om uiteenlopende redenen werden bouw-

vormen en soms decoratiepatronen gekopieerd. De keuze voor bepaalde bouwvormen was in eerste instantie de zaak van de opdrachtgever. Met het overnemen van een bepaald concept, kon hij een bepaalde boodschap willen overdragen aan zijn collega's of zijn meerderen. Een gebouw of gebouwdeel kon fungeren als symbool van een bereikte of begeerde machtspositie van de opdrachtgever. Het wereldbeeld van de opdrachtgever is dan ook van groot belang als we uitspraken willen doen over het symbolische gebruik van architectuurelementen. Op het gebied van de architectuur-icologie is er ook het een en ander geschreven over de Lebuïnuskerk, in het bijzonder door Prof. dr A.J.J. Mekking. Hij schreef meerdere artikelen over de architectuur van bisschop Bernold en onder zijn redactie kwam in 1992 een monografie over de Lebuïnuskerk uit. Mekking beweert onder andere dat het westwerk van de Lebuïnuskerk een kopie is van die van de kathedraal te Verdun. Ook heeft hij een theorie over de opmerkelijk versierde zuilen in de krocht van deze kerk. Leest U deze monografie, houd dan wel in gedachten dat er bij het toekennen van symbolische waarde aan

bouwvormen altijd kans is op "overinterpretatie".

Noten

1. J. Ph. Ver Loren, Lebuïnus en zijne stichting te Deventer gedurende den eersten tijd van haar bestaan. Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, De erven J.J. Tijn, Zwolle, 1885, 140.
2. Ibid., 1, 20.
3. J. Ph. Ver Loren, Op Cit. (1), 127.
4. J. Vredenberg, 1200 jaar Wilp. Grepen uit de geschiedenis van een oost-Veluws kerspel, 1965, 10-11.
5. Z.G.M. Kolks, "Het Middeleeuwse schip van de kerk van Wilp", In: Kroniek 2, 1996, 27.
6. J. Vredenberg, Op. Cit. (4), 13.
7. J.Ph. Ver Loren, Op. Cit. (1), 139.
8. A.J.J. Mekking, De Grote of Lebuïnuskerk te Deventer. De Dom van het Oversticht veelzijdig bekeken, Walburg Pers, Zutphen, 1992, 14.
9. M. van Vlieden, Utrecht een hemel op aarde, Walburg Pers, Zutphen, 1988, 29.

Kunstenaars in de gemeente Voorst

door L. Sevenster

De werkgroep, bestaande uit de dames Van Gemst en Hilgeman en de heren Arendse, Sevenster en Zwart, is enkele malen bij elkaar geweest om te brainstormen over het hoe, het wat en het waar van de Voorster kunstenaars.

We kwamen al gauw tot de conclusie, dat er weinig grote nationale kunstenaars in onze

gemeente gewoond hebben. Toch is er zeer veel getekend en geschilderd door bekende mensen uit de Deventer kunstwereld; er is artistiek werk gemaakt bij onze oude kerken, molens, boerderijen, landhuizen en kastelen. Op advies van de schrijver van het boek "Deventer en zijn schilders", de heer H.J. van Baalen, is de werkgroep begonnen de

O.K.V.-fotocollectie door te zoeken op afbeeldingen van schilderijen en tekeningen. Dat betekent dat zo'n 10.000 foto's moeten worden bekeken. Een heel werk, maar het resultaat is verrassend. Bekende, maar ook totaal onbekende namen komen in de openbaarheid. Wat denkt u van Jan de Beijer, Jan Jansen, D.M. Goldstein, Germane, J.H. Timme of Paul Bodifé? Allemaal namen die ons nu nog niets zeggen, maar door archiefonderzoek zullen we er achter zien te komen wie deze mensen zijn. Het is de bedoeling de kunstenaars in te gaan delen naar tijdperk. Was men inwoner of niet, was men beroepsmatig of als amateur bezig? Ook de techniek en het materiaal is van belang; is het origineel een

olieverf, een ets, een potlood- of pentekening, een aquarel of een litho? Alle uitgezochte foto's zullen we fotokopiëren en van de bijpassende gegevens voorzien.

De werkgroep is verder van plan contact op te nemen met de zustervereniging van Nunspeet, die al enkele jaren ervaring heeft als werkgroep "De Veluwe kunstenaars van Nunspeet".

Wij komen iedere eerste woensdagmiddag van de maand bij elkaar in onze werkruimte aan de Klokkenkampsweg in Twello.

Tot slot kan ik u nog mededelen, dat de heer Van Baalen in het komend voorjaar een dialyzing zal houden over de Deventer kunstenaars.

"De Nijenbeek" een olieverschilderij van Roelof Renssen (1879 - 1971). (Foto Coll. J. Harenberg, Zutphen.)

Processen-verbaal uit het verleden

door G. Vrieling

Ook vroeger waren er personen langs 's Heren wegen, die daar niet altijd liepen met de beste bedoelingen. Zo ook op de 29e september 1818.

's Morgens vroeg om 9 uur verscheen Hendrik Kruisweg, de tuinman van de heer G. Noordink uit Terwolde ten stadhuize bij de schout des ambts Voorst Mr. P.P. Everts.

Hendrik had 's morgens geconstateerd dat er 's nachts in de koepel (=tuinkoepel) staande bij het huis van Noordink was ingebroken. Men was door het raam naar binnen gegaan en had "vier grijze nieuwe glas gordijnen waar in achter de Zwart was, waardoor dezelve konden worden herkend" meegenomen.

Na deze aangifte besloot de burgemeester om "occulaire inspectie te nemen". Bij deze inspectie liet hij zich "adsistereen" door de gerechtsdienaar Hendrik Baank uit Twello en van Jan Derks Slijkhuis, broodbakker te Terwolde.

Tijdens de inspectie bleek dat in een schuifraam een ruit was gebroken en de "kooden strekkende tot opschuiving" waren doorsneden. Ter inspectie verklaarde de tuinman, dat hij 's morgens het raam "er half uithangende had gevonden, terwijl de latjes aan de binnenzijde in de sponning uitmakende, waren geforceert en er afgebroken geweest." Hij had ze er meteen weer aangespijkerd. "Wijders hebben wij duidelijk de sporen ontdekt, dat 't zelve zoo 't scheen met een ijzer instrument was geforceert geworden."

Na voorlezing van het proces "verbal" werd het door alle aanwezigen getekend.

was get.:

Hendrik Kruisweg, W. Baank,
Janderk Slijkhuis en P.P. Everts.

Dezelfde dag, een uur vroeger, had de schout een aangifte gekregen van een "omvangrijkere diefstal" in Terwolde.

Om 8 uur was de heer Warner Jan de Wilde, apotheker in Terwolde ten kantore van de burgemeester om te vertellen dat hij de afgelopen nacht ook ongewenst bezoek had gehad.

".....in den afgelopen nacht in deszelfs bakhuis, door het vensterglas had in gebroken en daar uit de volgende goederen had weggenomen als:

Een halfpond gebrande koffy-bonen, twee stukjes spek en vleesch, twee tafelservetten, waarvan de eene gemerkt was met de letters W.W. terwijl men zich geen merk van de andere wist te herinneren. Voorts een buisje en vesje van grijs nanking, met blanke knopen van het kind, en eindelijk nog een halve boerenweggen."

Ook hier pleegt Mr. Everts "occulaire inspectie". Bij deze inspectie liet hij zich door twee andere personen assisteren nl. door Serris Keyzer, schoolonderwijzer en Wouter Gerrits, dagloner beiden uit Terwolde. Het bleek weer een inbraak te zijn met gebruik van "een ijzer instrument". Bovendien stelde het inspectie-team vast, dat de inbraak niet door bekenden was gepleegd "alzoo dezelve door struiken en heggen heen gingen, terwijl men op onderscheidene plaatsen zeer gemakkelijk door hekjes en openingen het bakhuis had kunnen naderen."

De gemeente Voorst in de 19de eeuw (deel 4)

door J.A. de Ruiter

Gebruik makend van raadsnotulen en andere stukken uit het gemeentearchief schetst streekarchivaris Jan de Ruiter in een reeks van artikelen een beeld van de gemeente Voorst in de vorige eeuw.

Op 6 april 1818 komt voor het eerst het college van schout en assessoren van de gemeente Voorst bijeen. De huidige vergaderingen van burgemeester en wethouders vormen nog altijd de voortzetting daarvan. Alleen vanaf 1 september 1941 tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd deze reeks onderbroken.

Tegenwoordig zouden de onderwerpen die op die zesde april aan bod kwamen worden aangeduid met "zorg voor openbare wegen" of "illegale bouw". Bij het eerste onderwerp ging het destijds om verbetering en onderhoud van de "publieke wegen", niet door de overheid maar door de aanwonenden. De wegen werden periodiek geschouwd, zodat plichtsverzuim kon worden aangepakt.

De "illegale bouw" betrof de plaatsing van een aantal "hutten" op gronden nabij de IJssel onder Terwolde, toebehorend aan het stedelijk weeshuis te Deventer en "bemeiyert" (beheerd) door Hendrik Berend Peters. De boosdoeners zijn Aart Roer, Garrit Jan Keuterink, Hendrik Hekkert en Hendrik den Oost. Ook maken zij zich schuldig aan het omhakken en "spoliëren" (= roven) van bomen en bezorgen ze de omwonenden overlast. Schout en assessoren zijn het er van harte mee eens dat aan

dergelijke wederrechtelijke handelingen een einde komt (met name vanuit Terwolde zijn al vaker klachten binnen gekomen). Voor alle zekerheid wordt eerst aan de gouverneur gevraagd hoe hiertegen in het vervolg moet worden opgetreden.

Ter uitvoering van het door de raad vastgestelde brandreglement wordt besloten de heer Hoon te polsen voor de functie van opperbrandmeester te Voorst.

Het oude manuscript dat het aan koster Hermen Willem van Beek te Voorst toekomende recht van *duivenvlucht* moet bewijzen (zie de vorige aflevering) willen de raadsleden eerst wel eens met eigen ogen zien. Op 18 mei komt het ter tafel. Overtuigend bewijs levert dit stuk, klaarblijkelijk geschreven door één van Van Beeks voorgangers, naar hun mening nog steeds niet op. Een beslissing hierover wordt opnieuw uitgesteld.

De raad stelt vervolgens de instructie voor de *ambtsontvanger* vast. Op de vijfde maart was Jan Reyes als zodanig benoemd. De door hem te stellen borgtocht wordt bepaald op negenhonderd gulden. De instructie bevat de voorspelbare bepalingen inzake inning van gelden, het doen van betalingen en het voeren van de financiële administratie. Artikel 6 is wel een aparte vermelding waard:

"Ingeval hij zich verplicht mogt gevoelen om de betaling van een aan hem aangeboden stuk te moeten weigeren zal hij ver-

FORMULIER

V A N

STEMBILJET.

De ondergeteekende wonende te . . . (a) . . . stemt bij deze als kiezers, tot het doen der eerstkomende benoeming van de leden van den landelijken stand, ter vergadering van de Staten dezer provincie, over het . . . (b) . . . kiesdistrikt, de volgende . . . (c) . . . personen:

Gedaan den . . . (a) . . .

Door het gemeente bestuur vóór de rondbrenging te doen invullen (a) de benaming der gemeente; (b) het nummer van het distrikt; (c) het getal der kiezers welke moeten benoemd worden; en (d) de datum.

Tot welk een en ander de Gouverneur, bij het toezenden der biljetten aan elk gemeente bestuur aanschrijving doet.

(Aan den voet van elk Stembiljet het volgende te drukken.)

Een ieder zij verdacht:

- 1º. Dat de personen, welke door hem worden gestemd, niet anders kunnen genomen worden dan uit de naamlijst, welke hem nevens dit biljet is bezorgd.
- 2º. Dat dit biljet door den stemmer eigenhandig moet worden onderteekend, of, zoo hij niet kan schrijven, dat dan een publiek persoon, of anders twee partikuliere personen, ter goeder naam staande, onder hetzelfde moeten verklaren dat de invulling overeenkomstig de opgaaf van den stemmer is geschied, in dezer voege:

De bovenstaande invulling is geschied overeenkomstig de opgaaf van . . . , verklarende niet te kunnen schrijven.

(Ons) of (mij) bekend.

(Hand-teekening der getuigen.)

- 3º. Dat dit biljet over drie dagen zal worden terug gehaald, en alsdan behoorlijk ingevuld, en met lak, ouwel of anderszins verzegeld, zal moeten gereed zijn, terwijl de stemgerechtigde anderszins voor dit maal van zijne beurt van stemmen zal verstoken zijn.

plicht zijn, dit op een bescheiden toon te doen en de redenen daarvan schriftelijk opgeven".

Met de vuist op tafel slaan was er in zo'n geval dus niet bij.

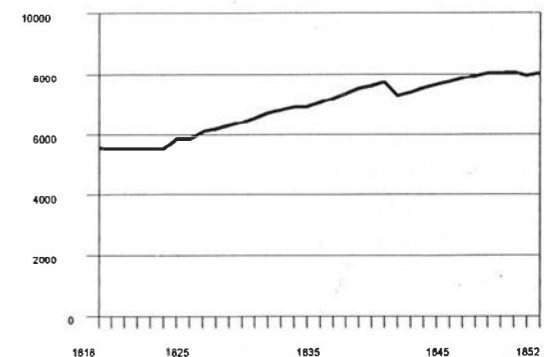
De schout laat vervolgens weten dat het onduidelijk is hoe degenen die nalatig blijven in het onderhouden van wegen en watergangen aangepakt moeten worden. Een minicursus Frans komt eraan te pas om de juiste betekenis van het (nog uit de oude wetgeving van de Franse tijd afkomstige) woord "passage" vast te stellen. In het ontwerp voor een "Lijfstraffelijk Wetboek" blijkt dit te zijn vertaald met "steeg". Beter is het te spreken van "weg" (nodig tot passage, doorgang, zowel van verkeer als van water). Dit maakt het mogelijk onwilligen met een geldboete te straffen. Weigeren ze die te voldoen, dan mogen ze gedurende een etmaal het cachot van binnen bekijken. Naar aanleiding van dit punt stelt de raad vast dat er behoefte is aan een duidelijk, algemeen reglement op de wegen, tocht- en leigraven. Het reglement van de buurgemeente Brummen kan daarbij als voorbeeld dienen.

Nadat bovengenoemde zaken de revue gepasseerd hebben, komt het gewichtige moment van de "opneming der stembiljetten" in verband met de verkiezingen voor Provinciale Staten. Eigenlijk is het niet juist om hier van "stem"biljetten te spreken. Het ging namelijk om de verkiezing van personen uit de stand der "eigen-geërfdén" binnen de gemeente, die vervolgens op hún beurt de leden van Provinciale Staten kozen. In elke gemeente konden twaalf kiezers worden aangewezen, vandaar dat op elk stembiljet (maximaal) twaalf namen

mochten worden ingevuld. Na opening "der bussen en van een kistje waarin de stembiljetten zich bevonden" blijkt dat er 128 biljetten zijn ingeleverd, waarvan twintig ongeldig. De twaalf gelukkigen zijn (met tussen haakjes het aantal behaalde stemmen): H. Budde (55), R.H.J. Veeren (52), A.J. van Hövell (40), E.J. Brink (36), C.J. Vosch van Avesaath (34), N. Planten (33), L. Zevenhuyzen (32), L. van Emst (30), B.W. Krepel (29), H. Bredenoord (28), A.H. Cramer (26) en G. van Emst (24).

De situatie van 128 stemgerechtigden, bevoegd om 12 kiezers aan te wijzen, op een bevolking van 5534 zielen wijkt wel heel sterk af van het algemeen kiesrecht zoals we dat vandaag de dag kennen. In feite bleef een groot deel van de bevolking tot aan het eind van de 19de eeuw van het kiesrecht verstoken.

Het zielental van 5534 in 1818 is terug te vinden in de gemeenterekening van dat jaar. Aan de hand van de rekeningen is het vrij eenvoudig de gemeentelijke bevolkingsgroei statistisch in beeld te brengen. Afwijkingen in het patroon roepen dan de vraag op naar eventuele oorzaken. Dat de grafiek tussen 1818

Bevolkingsgroei gemeente Voorst tussen 1818 en 1852

en 1825 vrijwel een rechte lijn blijft heeft waarschijnlijk als oorzaak dat er nog geen jaarlijkse telcijfers voorhanden waren. De knik in de opgaande lijn rond 1840 betreft vermoedelijk een correctie op grond van de uitkomsten van de volkstelling uit 1839.

Voor u gelezen

De Oase 1971-1996

In ongeveer dezelfde periode, dat christelijke basisschool De Wingerd in Twello haar 75-jarig bestaan vierde, vierde ook de andere christelijke basisschool De Oase een jubileum, nl. haar 25-jarige. Ter gelegenheid hiervan verscheen een jubileumboek.

De Oase begon als een noodschooltje, maar is door de jaren heen uitgegroeid tot een volwassen school met negen groepen. De samenstellers geven in het boek een korte geschiedenis van de school en een sfeerbeeld van de jaren sinds 1971. Daarvoor hebben leerkrachten en leerlingen van toen en nu hun herinneringen op papier gezet. Zeker met de klasfoto's erbij is het een aardig kijk- en leesboek geworden.

Het boek is voor f 15,- te koop bij De Oase, Troelstralaan 3, 7391 LK Twello, tel. (0571) 27 24 00.

Beschrijving familie IJsseldijk

De heer F.G.M. IJsseldijk heeft onlangs in eigen beheer een 35 pagina's tellend boekwerkje uitgegeven, waarin hij de geschiedenis van de Twellose tak van de familie IJsseldijk beschrijft. Die geschiedenis begint in 1807, toen op boerderij "De Pol" (nu Beentjesweg 2 te Terwolde/De Vecht) stamvader Gerardus IJsseldijk geboren werd.

(wordt vervolgd)

pagina 20: Voorschriften voor het maken en verwerken van de stembiljetten.

door H. Kleinjan

Terwijl twee broers van hem naar Steenderen verhuizen en er één in Terwolde blijft, trekt Gerardus naar Twello.

Alle IJsseldijks zijn van oorsprong landbouwers. Pas later, begon de Twellose tak met een spekslagerij, wat later zou uitgroeien tot een vleeswarenfabriek. Op de boerderij aan de Straatweg (nu Oude Rijksstraatweg) nam de vleeswarenproduktie een steeds grotere plaats in; de boerderij werd steeds meer ingekrompen. Aan de hand van o.a. citaten uit een in 1907 uitgegeven boek krijgt de lezer een goede indruk hoe de "stoomvleeschwarenfabriek van de firma G. IJsseldijk en Zonen" ontstaan is. In het kort wordt beschreven hoe het bedrijf zich ontwikkelde, todat het bedrijf in 1964 werd verkocht aan Anton Hunink, die kort daarna zelf via Zwanenberg werd overgenomen door Unilever.

Naast de geschiedenis van het bedrijf, komen alle afstammelingen van Gerardus IJsseldijk voor het voetlicht, zowel in tekst als in beeld (portretfoto's). Over de meeste markante personen vertelt de schrijver enkele wetenswaardigheden of anecdoten.

Het boekje, dat als voorbeeld kan dienen voor diegenen die zelf een familiegeschiedenis willen schrijven, is niet in de boekhandel te koop. Geïnteresseerden kunnen

contact opnemen met de heer F.G.M. IJsseldijk, tel. (0571) 27 17 46.

Boekje Tinus Ooms

Zo greun as grös

Donderdag 14 november jl. werd tijdens de "dialectenavond" in het Stationskoffiehuys in Twello een nieuwe OKV-uitgave gepresenteerd. Na "Old en wies" (in 1992) werd opnieuw een gedichtenbundel van Tinus van het Slyck uitgegeven.

"Zo greun as grös - Riempjes rond Twelle" heet de nieuwe bundel. Rond vijf thema's zijn 34 gedichten in het dialect opgenomen die voor het merendeel al eerder gepubliceerd werden in het weekblad Voorster Nieuws of in de Kroniek. De thema's zijn: Rond de karke, Rond de Parkeler, Rond de Stroatweg, Rond 't Hartelaar en Rond het Slyck.

De gedichten gaan over opvallende gebouwen in Twello, maar meer nog over de stukjes "natuur" in en rond Twello. Met de ogen van een ware natuurliefhebber ziet de dichter iedere boom en struik rond Twello. Hoe onopvallend ook, ieder stukje groen zet

hem aan het denken en het dichten.

Een aantal van de gedichten ademen de sfeer van het Twello van vroeger uit. Voor de geboren en getogen Twellonaar leveren deze gedichten een moment van herkenning op; voor de "nieuwe" Twellonaar (jong of "import") geven de gedichten in mooie bewoordingen een beeld van Twello en haar omgeving in vroegere jaren.

Een aantal andere gedichten blijven juist niet in het verleden hangen. Heel duidelijk is hierin de boodschap te horen om het "greun" in stand te houden. Of zoals de schrijver het zelf in zijn voorwoord zegt: "Hopelijk helpt "Zo greun as grös" de lezer op het spoor van zorg voor de (natuurlijke) omgeving, welke voor zo'n belangrijk deel het levensgeluk kan bepalen."

Al met al een mooie bundel, die met de winterdagen in het vooruitzicht veel leesen kijkplezier zal opleveren, niet in de laatste plaats doordat bij nagenoeg ieder gedicht een passende foto gezocht is.

"Zo greun as grös" is te koop bij de VVV, boekhandel Oonk en Siezo-snoepwinkel, alle in Twello.

Van kopermolen tot Klarenbeek

door J.A. de Ruiter

"Als ik water heb, dan drink ik wijn; als ik geen water heb, dan drink ik water"

In de eerste helft van de 19de eeuw was Johannes Krepel eigenaar van een door waterkracht aangedreven kopermolen te Klarenbeek. Met bovenstaande, aan hem

toegeschreven uitspraak gaf hij treffend aan hoe afhankelijk hij daarbij was van die vorm van energievoorziening. Op soortgelijke wijze waren in de loop der tijd vele in- en omwonenden van Klarenbeek voor hun bestaan afhankelijk van de koperslagerij en de sigarenkistjesfabriek die daar later voor

in de plaats kwam.

Van oudsher zijn de namen Krepel en Klarenbeek nauw met elkaar verbonden. De viering van het 125-jarig bestaan van de Houtindustrie E. Krepel BV op 9 september 1995 toonde dat nog eens duidelijk aan. Van de gelegenheid om de fabriek zowel van buiten als van binnen uitgebreid te bezichtigen werd door de inwoners van Klarenbeek op grote schaal gebruik gemaakt. Wat ze te zien kregen was een gezond, op de houtbewerking toegerust familiebedrijf dat nog steeds in staat is om zelfstandig het hoofd boven water te houden. Het is gespecialiseerd in de productie van binnendeuren en van sigarenkistjes. De markt voor die producten zal volgens de huidige direc-

teur Jan Richard Krepel (hij vertegenwoordigt de zevende generatie die het bedrijf leidt) zeker niet van vandaag op morgen verdwijnen: "Zolang er gebouwd wordt blijven er deuren nodig en zolang er gerookt wordt sigarenkistjes."

Eene sigarenkistenzagerij

Binnendeuren en sigarenkistjes, op het eerste gezicht een vreemde combinatie. Een duik in de historie van het bedrijf is nodig om er een verklaring voor te vinden. Afgaande op de vorig jaar gevierde mijlpaal moet het ontstaan ervan gezocht worden in 1870. Onderzoek in het gemeentearchief van Voorst wijst echter uit dat Everhardus Theodorus Jacobus Wilhelmus Krepel pas in augustus 1871 toestemming vraagt "om

Het exterieur van de fabriek in 1896 met links het turbinegebouwtje en rechts de watertoren. Van hieruit werd een fontein nabij het woonhuis van water voorzien. Het opgepompte water kon zonnodig ook als bluswater gebruikt worden.

zijn koperfabriek, door water gedreven, gelegen te Voorst wijk C nr. 43, te mogen inrichten tot eene sigarenkistenzagerij en daarin mogen uitoefenen al wat tot eene sigarenkistenzagerij behoort". Er is dus alle aanleiding om in 1996 de schijnwerper op dit "industriële erfgoed" te richten.

Het is in de persoon van Everhardus Krepel dat de geschiedenis van het huidige houtverwerkingsbedrijf verbonden is met die van de vroegere kopermolen (waarover straks meer). Toen hij op 25-jarige leeftijd de leiding van het bedrijf op zich nam, viel het doek voor de ruim een eeuw oude, door waterkracht aangedreven Klarenbeekse koperindustrie. Al vanaf het midden van de 19de eeuw werd die in haar bestaan bedreigd door de komst van de stoommachine. Die maakte het ontstaan van nieuwe, niet op waterkracht aangewezen koperslagerijen in het westen van het land mogelijk. De belangrijkste afnemers, o.a. de scheepsbouw, waren daar te vinden. Voor de door hen verwerkte halffabrikaten konden ze nu tegen concurrerende prijzen dicht bij huis terecht. En de aanmaak van koperen centen alleen (het bedrijf vervaardigde ook de destijds geldende muntspecie voor de Staat der Nederlanden) vormde bedrijfseconomisch gezien een te smalle basis.

Boomstammen en stoommachines

Everhardus liet zich door de ongunstige ontwikkelingen niet uit het veld slaan. De opkomende sigarenindustrie en het feit dat in de nabije omgeving gemakkelijk aan hout te komen was brachten hem ertoe sigarenkistjes te gaan fabriceren. Een "nieuwwetse" stoommachine had hij niet nodig;

hij bleef van de beschikbare waterkracht gebruik maken.

In de beginjaren werden de boomstammen via beekjes aangevoerd. Zij waren deels afkomstig van het zgn. Beekbergerwoud, bekend als "het laatste stukje oerbos van Nederland". Dit lag tussen Klarenbeek en Beekbergen en werd gekapt tussen november 1869 en juni 1871. Ook werd hout aangevoerd vanuit het buitenland, o.a. cederhout. Het transport geschiedde over de weg, vanaf het Apeldoorn-Dierens Kanaal of vanaf kasteel Nijenbeek aan de IJssel. Om daarin verbetering te brengen zette Everhardus alles op alles om, na de aanleg van de spoorverbinding tussen Apeldoorn en Zutphen in 1876, een aftakking naar zijn fabriek tot stand te brengen. In 1882 kwam die er.

In het gemeentearchief zijn diverse vergunningen terug te vinden die op de fabriek van Krepel betrekking hebben. Daaruit blijkt hoe het bedrijf zich in de loop der tijd ontwikkeld heeft.

Het duurt tot 1886 voordat voor de energievoorziening wordt overgestapt van water- op stoomkracht. In dat jaar krijgt Krepel toestemming voor het gebruik van een stoommachine die geplaatst wordt in een nieuw aangebouwde machinekamer. Tegelijkertijd wordt een smederij opgericht.

In 1895 wordt een nieuwe stoomketel geplaatst, bestemd "tot verwarming van kantoor en werkplaatsen en het drogen van hout". Twee jaar later wordt een tweede ketel bijgeplaatst.

In de nacht van 5 op 6 maart 1904 worden de droogkamer en het kantoor door brand grotendeels verwoest. Gemeenteveldwach-

ter Van Dommelen vermeldt in zijn proces-verbaal dat Krepel met hulp van anderen meteen "zijn eigen stoomspuit" inzette en dat even later de gemeentelijke brandspuit arriveerde. Het baatte echter weinig. De schade was zo groot, dat de fabriek vrijwel geheel vernieuwd moest worden, zoals valt af te leiden uit de ruim een jaar later verleende nieuwe Hinderwetvergunning. Opvallend is dat in de nieuwe fabriek ook "vaatwerk" (botervaatjes) vervaardigd zal worden. Een der stoommachines wordt in 1909 vervangen door een locomobiel (verplaatsbare stoommachine).

Triplex, klompen en deuren

Als Everhardus' zoon en opvolger Theodorus in 1924 op 46-jarige leeftijd overlijdt, is diens zoon Jan nog te jong om de leiding van het bedrijf over te nemen. Noodgedwongen wordt gebroken met de traditie dat een Krepel aan het hoofd staat. De heer Wolf is tussen 1925 en 1928 bedrijfsleider; hij wordt opgevolgd door de heer Munninghoff die vanaf 1930 tot 1946 fungeert als directeur.

De crisisjaren gaan aan het bedrijf niet ongemerkt voorbij. Sterke schommelingen in de vraag hebben tot gevolg dat het personeel de ene week werkt van 's ochtends zes uur tot tien uur 's avonds, de andere week maar drie dagen in touw is.

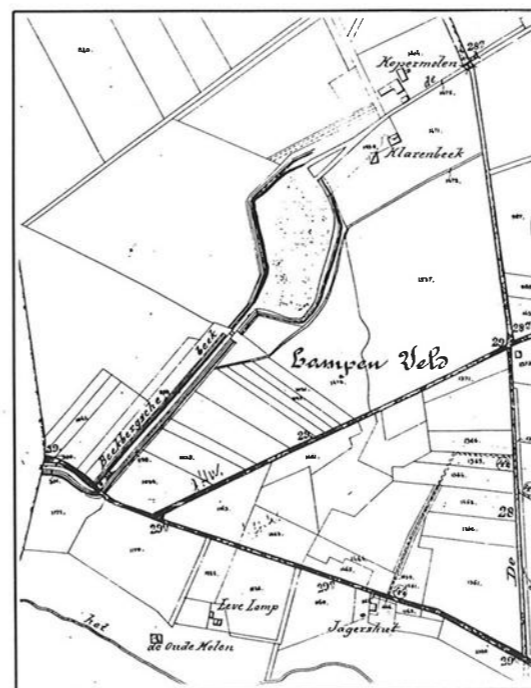
Toch is dit ook de periode waarin het bedrijf met een nieuw produkt op de markt komt. In 1932 komt er een aparte afdeling voor de vervaardiging van triplex. Het hiervoor gebruikte elzenhout wordt uit Polen geïmporteerd. Het materiaal wordt bewerkt met elektrisch aangedreven machines, aangekocht na een bezoek aan de Leipziger

Messe. De heer Krepel sr. kan zich nog goed herinneren, dat hij dat als 12-jarige jongen zelf meemaakte. De pers waarmee het hout gedroogd wordt is via een 40 meter lange leiding aangesloten op de aanwezige stoomketel.

Vanaf 1941 worden door het bedrijf ook klompen vervaardigd. De machines die hierbij gebruikt worden staan in het vroegere schaftlokaal. Kort nadat de vader van de huidige directeur in 1946 de leiding krijgt over het bedrijf, komt hier een einde aan. Na een aantal jaren ondergaat de fabriek een forse uitbreiding in verband met de komst van een produktielijn voor het maken van binnendeuren. De markt voor sigarenkistjes wordt steeds kleiner, het rookgerei wordt verpakt in doosjes of blikjes. De na-oorlogse woningbouw biedt betere toekomstmogelijkheden. Dat deze overstap een juiste beslissing was, blijkt uit het feit dat de produktie vandaag de dag voor zeventig procent uit (binnen)deuren bestaat en voor dertig procent uit kistjes. Er zijn nog maar drie bedrijven in Nederland die dergelijke kistjes fabriceren. Het is een exclusief produkt geworden, grotendeels handgemaakt, dat alleen nog gebruikt wordt als verpakking voor dure sigaren.

De kopermolen

In het voorgaande werd de kopermolen al genoemd. We zouden Krepel en Klarenbeek tekort doen als die in dit verhaal niet aan bod zou komen. De eerste Krepel die zich in het latere Klarenbeek vestigde, Johannes Richard, was in het midden van de 18de eeuw meesterknecht op die molen. In 1732 kreeg Teunis Jansen Pluim krachtens een "erfpachtbrief" van Derk Jan van Stepraedt toestemming voor de stichting van

Detail van een wegenkaart, ca 1900. De in 1871 ontstane sigarenkistjesfabriek wordt nog met "Kopermolen" aangeduid. (Argief gemeente Voorst)

een kopermolen. Daar waar de Beekbergse beek overging in de lager gelegen Klarenbeekse beek benutte hij het verval van enkele meters om waterkracht op te wekken voor zijn bedrijf.

In 1761 (Teunis Pluim was al in 1746 overleden) keerde Krepel na een tijdelijk verblijf in de nabij Epe gelegen buurtschap Zuuk terug naar Klarenbeek waar hij mede-eigenaar werd van de molen. De erfgenamen van de compagnons met wie hij samenwerkte werden later, toen zijn zoon Bernardus Wolfganges de leiding had overgenomen, uitgekocht; de molen werd familiebezit.

Het sociaal-maatschappelijk kader

Bernardus was niet alleen een succesvol fa-

brikant, hij had ook bestuurlijke kwaliteiten, gelet op zijn lidmaatschap van de Voorster municipaliteit. Van een brede visie getuigen zijn inspanningen voor het bevaarbaar maken van de Grift. In de nog aan het begin van haar ontwikkeling staande Klarenbeekse gemeenschap moet een persoonlijkheid als hij een dominante rol gespeeld hebben. Geleidelijk ontstond naast de samenbindende economische factor van de koperslagerij een sociale structuur. Deze werd in 1848 definitief gevestigd door Bernardus' zoon Jan Richard met de stichting van een eigen kerkgebouw en, enkele jaren later, de komst van een eigen pastoor. Uiteraard ging hieraan vooraf "een oodmoedig verzoek" aan de verantwoordelijke minister "teneinde machtiging te verwerven om te Klarenbeek uit eigen fondsen een gebouw daar te stellen, waarin de Katholijken, die mijne Fabriek omringen, openbare godsdienst mogen houden". Overigens had Jan ook oog voor zijn eigen huisvesting: in 1842 liet hij het huis Klarenbeek bouwen.

Evenals zijn vader bracht Everhardus, de grondlegger van de sigarenkistjesfabriek, enkele zaken voor elkaar die zowel voor zijn bedrijf als voor de Klarenbeekse gemeenschap van belang waren. Na de aanleg van de Oosterspoorweg bepleitte hij bij de exploitant, de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij, de bouw van een halte Klarenbeek, en met succes. Ook de oprichting van een hulppostkantoor dankte Klarenbeek aan zijn inspanningen, al liet dat tot 1908 op zich wachten.

Uit het voorgaande blijkt hoe de ontwikkeling van de Klarenbeekse gemeenschap in positieve zin afhankelijk is geweest van de inspanningen van de Krepels. Verschillende

elementen illustreren dat belang tot op de dag van vandaag. Het houtverwerkingsbedrijf neemt nog steeds een belangrijke plaats in. Op korte afstand staat de R.K. kerk (in gebruik genomen in 1939; de oude werd in 1871 afgebroken). De spoorweghalte ligt, vrij excentrisch, noordelijk van het dorp. En vlak voor het aan de "J.R. Krepellaan" gelegen huis Klarenbeek ruist de waterval waarnaast twee en een halve eeuw geleden de kopermolen werd opgericht. Zij wordt gevoed vanuit de niet ver van het huis gelegen voormalige molenvijver die water ontvangt van de Beekbergse beek.

Lokale archiefbronnen

Tijdens het onderzoek dat voor het schrijven van dit artikel gedaan werd leverde het Voorster gemeentearchief de nodige relevante informatie op. Het toonde duidelijk aan hoe belangrijk een dergelijke bron kan zijn, ook voor het verzamelen van gegevens over kleinschalige handel en industrie. De toegepaste werkwijze is tijdrovend, maar eenvoudig. Aangenomen dat in het archief indices op correspondentie en notulen voorkomen worden deze chronologisch-systeematisch doorgenomen op de van toepassing zijnde trefwoorden, zoals in dit geval:

Houtopslag op het fabrieksterrein. De spoorwegwagons werden via een draaischijf gebracht naar de plaats waar geladen of gelost werd.

"Nijverheid", "Hinderwet", "Branden" (!). De keuze daarvan vereist zowel enige oefening als grote nauwkeurigheid.

Met dank aan de heren J.R.F. Krepel te Klarenbeek en G.J. Mentink te Elst voor hun open aanmerkingen.

FRAGMENT-GENEALOGIE KREPEL

- I Johannes Richard Krepel, trouwt Anna Catharina Kappers
- II Bernardus Wolfganges Krepel, geboren in 1754 te Epe, trouwt Maria Elisabeth Brandts

- III Johannes Richardus Krepel, gedoopt in 1793 te Loenen, trouwt Everdina Hagen
- IV Everhardus Theodorus Jacobus Wilhelmus Krepel, geboren 6 november 1846 te Klarenbeek, trouwt Maria Antoinette Theodora Funnekotter
- V Theodorus Johannes Richardus Franciscus Krepel, geboren 2 augustus 1878 te Klarenbeek, trouwt Eleonora Josephina Maria Coomans
- VI Jan Richard Frans Krepel, geboren 2 januari 1919 te Klarenbeek, trouwt Dominica C.C.E.G. van den Bogaard
- VII Jan Richard Bernard Wolfgang Krepel, geboren 21 oktober 1945 te Klarenbeek, trouwt Hendrika Johanna Hertgers

(Foto's beschikbaar gesteld door de heer J.R.F. Krepel.)

Boeiende lezing over Apeldoorn

door A.J. Fransen

Op donderdag 3 oktober jl. 's avonds om 20.00 uur hield ons lid, de heer H.A.M. Ummels uit Apeldoorn, een boeiende lezing met dia's voor de Oudheidkundige Kring. De bijeenkomst werd gehouden in "het Stationskoffiehuys" aan de Stationsstraat te Twello.

De lezing die de heer Ummels voor zijn gehoor in de redelijk goed gevulde, geheel nieuwe grote zaal van genoemd restaurant hield, was een vervolg op de door hem in maart 1995 eveneens in Twello gehouden lezing over de Apeldoornse ontstaansgeschiedenis tot ongeveer 1860. Dit keer kwam de periode 1860-1960 van Apeldoorns ontwikkeling voor het voetlicht.

De heer Huub Ummels, die in Apeldoorn en omgeving wegens zijn historische publicaties en activiteiten op gebied van monumenten geen onbekende is, gaf zijn lezing de titel mee: "De Renaissance van

Apeldoorn", een variant op de bekende opbloeiperiode in de cultuurgeschiedenis van de middeleeuwen.

De groei van Apeldoorn

Hoewel Apeldoorn geen historische stadskern heeft zoals naburige steden als Deventer, Zutphen, Amersfoort en Zwolle die bezitten, is er uit de periode van omstreeks 1860-1940 in Apeldoorn toch wel het een en ander aan architectonisch stedschoon te zien, zo liet de dia-presentatie zien. Wie goed oplet kan nog verschillende panden in Jugendstil zien.

De opbloei vanaf ongeveer 1860 in Apeldoorn stond niet op zich zelf, maar was het gevolg van de realisering van betere verbindingen, zoals het openen van de eerste treinverbinding Amersfoort-Apeldoorn in 1876, waardoor Apeldoorn aantrekkelijk werd voor vestiging van buitenaf, met name vanuit het westen.

Een en ander had tot gevolg dat Apeldoorn in de 20e eeuw in een snel tempo uitgroeide van dorp tot stad, wat omvang betreft. Opmerkelijk is echter, dat tot ongeveer 1945 de snelle uitbreidingen niet plaatsvonden in grote, aaneengesloten bouwblokken - zoals elders in "echte" steden - maar in landelijke bouwkunst, namelijk in vrijstaande of dubbele woningen, veelal omgeven door ruime tuinen of soms met een weijtje voor de geit.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Apeldoorn nog lange tijd werd gezien als een "dorp", zelfs nog nadat het inwonertal van 100.000 reeds ruim was gepasseerd. Wie luchtfoto's van Apeldoorn uit de jaren dertig bekijkt, ziet een onafzienbare vlakte met veelal vrijstaande huizen, vaak met een schuine of met een gebroken kap. Moderne woningbouw in etagebouw veranderde na 1950 dat beeld, toch behield Apeldoorn een groen en ruim karakter.

Parkenbuurt

Wie houdt van historische villabouw in een groene omgeving, kan in de bekende Parkenbuurt van Apeldoorn zijn of haar hart ophalen. De buurt vormt een monumentaal stadsgezicht op zich. De heer Ummels toonde aan de hand van dia's opmerkelijke staaltjes van bouwkunst.

Deze, tussen binnenstad en Apeldoorns

kanaal aan de noordoostkant van het centrum gelegen villawijk, is de moeite waard voor een wandeling of een fietstocht.

Binnen de wijk liggen diverse parken zoals Oranjepark, Wilhelminapark, Prinsenvak en Verzetstrijderspark met de oude buitenplaats Marialust, voorzien van koetshuis.

Het oudste deel van de wijk dateert al uit de regeerperiode van Koning Willem III, die er ooit in gezelschap van de Apeldoornse burgemeester rondwandelde. Dit deel van de wijk is dus ouder dan 1890.

De eerste bewoners van deze villa's, waarvan sommige op de monumentenlijst staan, waren zakenlui uit het westen, planters uit de Oost, bestuursambtenaren, renteniers en oud-militairen van het KNIL. Andere villa's kregen de bestemming van pension.

Sommige villa's ademen dan ook nog in de sfeer van Tempo Doeloe en zijn voorzien van - dichte - waranda's.

Een apart verhaal is de beplanting in de wijk. Zo werd er gekozen voor verschillende boomsoorten, die iedere laan een eigen gezicht geven. De wijk wordt gecompliceerd door fraaie waterpartijen, gevoed door sprengen. In de parken zijn diverse historische zaken terug te vinden zoals een aantal stenen zitbanken met monumentale inscripties en enkele oorlogsherdenkingsmonumenten.

Gouden Keper voor Oudheidkundige Kring

door W.J.R. Palmen

De Oudheidkundige Kring Voorst ontving in oktober de Culturele Prijs Voorst. De redactie heeft de voorzitter van de gemeentelijke Commissie voor Cultuur, de heer Wiel Pal-

men, gevraagd hierover het een en ander op papier te zetten. Hij zat niet in de jury, maar was wel bij de organisatie van de prijs betrokken.

De Oudheidkundige Kring Voorst ontving dit jaar uit handen van wethouder Greet Lagerweij-van der Wolf de Culturele Prijs Voorst. De prijs bestond uit een oorkonde en een beeldje.

Het is de bedoeling dat de prijswinnaar gedurende het jaar gevraagd wordt voor verschillende presentaties en/of voordrachten. Een onafhankelijke jury, bestaande uit leden die geen binding hebben met het culturele leven van Voorst kozen uit vijf genomineerden, die door de gemeentelijke Culturele Commissie Voorst waren voorgedragen.

De toekenning houdt een erkenning in van de positieve bijdrage aan het culturele leven in de gemeente Voorst.

Om genomineerd te worden is het noodzakelijk dat aanwijsbaar kan worden vastgesteld, dat de desbetreffende vereniging, stichting of persoon zich heeft ingezet voor het culturele en kunstzinnige leven van Voorst.

Verschillende keren werd via de pers een oproep gedaan verenigingen, stichtingen en personen aan te melden die zich op het gebied van cultuur en kunst hadden onderscheiden.

Uit de tien voordrachten heeft de commissie er vijf genomineerd:

- Galerie Theo Jans uit Klarenbeek. Jan is continue bezig de amateur-schilderkunst te promoten door regelmatig exposities te houden. Ook trekt zijn beeldentuin, waarin met de kettingzaag uitgesneden figuren staan, tot over de landsgrenzen belangstellenden. Hij beheert een klein museum over de houtindustrie van de firma Krepel te Klarenbeek.

- De Oudheidkundige Kring Voorst werd

genomineerd voor hun activiteiten om het behoud van Voorster monumenten in de meest brede zin, hun uitgaven op het gebied van de Voorster geschiedenis en zelfs uitgebreid met onderzoek naar Voorster kunstenaars.

- Jan Speelziek voor heel zijn oeuvre. Hij schreef verschillende boekjes over personen van Voorst en Teuge en over de geschiedenis van Teuge.

- Muziekvereniging Crescendo uit Wilp stond genomineerd, omdat zij met veel energie zich heeft weten te handhaven en deze inzet bekroond zag in het behalen van de eerste prijs op een dit jaar gehouden concours. Ook probeert Crescendo nieuwe ad hoc samenwerkingsvormen te ontwikkelen die tot doel hebben met Voorster verenigingen voor een breed publiek te musiceren.

- Willie Buunk werd genomineerd vanwege de grote inzet bij het promoten van het accordeon. Het door haar opgerichte M-Quintet scoort landelijk zeer hoog. Buunk is docente aan het Centrum voor muziek & dans en dirigeert de accordeonvereniging Advendo uit Wilp. Ook zet ze zich in bij de organisatie van de Deventer Accordeondagen, die landelijk de aandacht trekken.

De prijs werd voor het eerst uitgereikt in 1994 aan het ouderenkoor Herfstklanken en aan de mallet & percussionband van harmonie St. Caecilia. In 1995 ging de prijs naar de culturele stichting Dorpskerk Twello.

Het juryrapport

Het rapport van de jury was lovend over het werk van de Oudheidkundige Kring.

Die beoordeling werd door wethouder Lagerweij nog eens onderstreept. Voorzitter Connie Bieze-van Eck gaf in haar dankwoord te kennen prijs te stellen op de toekenning. Het juryrapport luidde als volgt.

Een aantoonbaar positieve bijdrage aan het culturele leven van de gemeente houdt, naar de mening van de jury, de volgende criteria in:

- uitstraling binnen de gemeente
- kwaliteit
- publiciteitsbereik
- effect van de prijs voor de instelling of vereniging als aanmoediging op de ingeslagen weg verder te gaan.

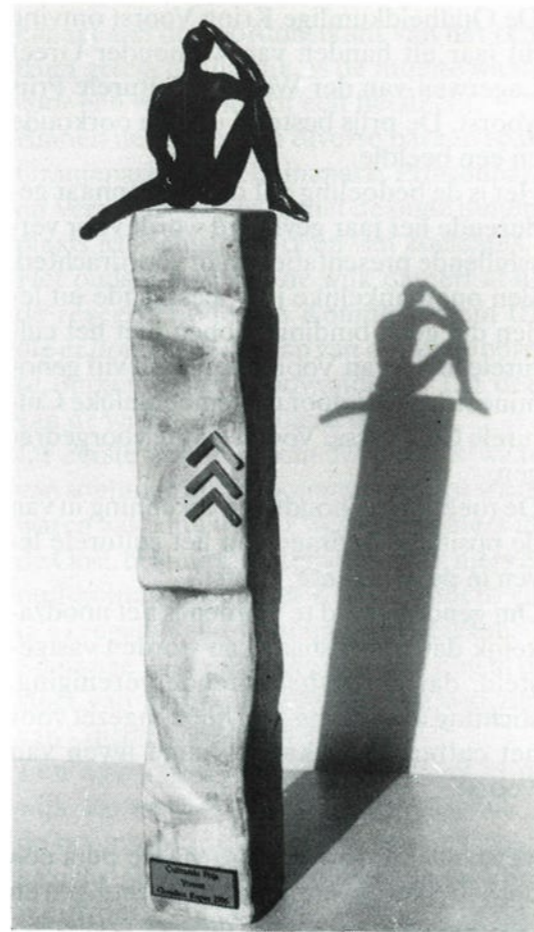
Aan de hand van deze criteria heeft de jury de vijf genomineerden beoordeeld. Zij is van mening dat gezien:

- het vrijwilligerswerk op hoog niveau,
- de lezingen die volle zalen trekken,
- de landgoedexcursies waaraan met in groten getale deelneemt,
- het groeiend aantal leden,
- de uitgave van een driemaandelijks tijdschrift,
- niet in de laatste plaats de inzet voor het behoud van Voorster monumenten, de **Oudheidkundige Kring Voorst** in hoge mate voldoet aan hierboven gestelde criteria.

De jury stelt dan ook voor de Gouden Keper aan deze instelling toe te kennen.

Deventer 10 oktober 1996

*drs. A.J.F. Kok, voorzitter Culturele Raad Deventer
mevr. H. Kouwelaar-Popma, lid Dag. Bestuur Culturele Raad Deventer*

De onderscheiding "de gouden keper" van de gemeente Voorst

Wie holt van Twello

door H. Garretsen-Berends

Onder het motto "Ieder holt van zien eigen dorp, ikke van 't miende!" ontving de redactie van mevrouw Garretsen onderstaand lied (op de melodie van "Ik hou van Holland").

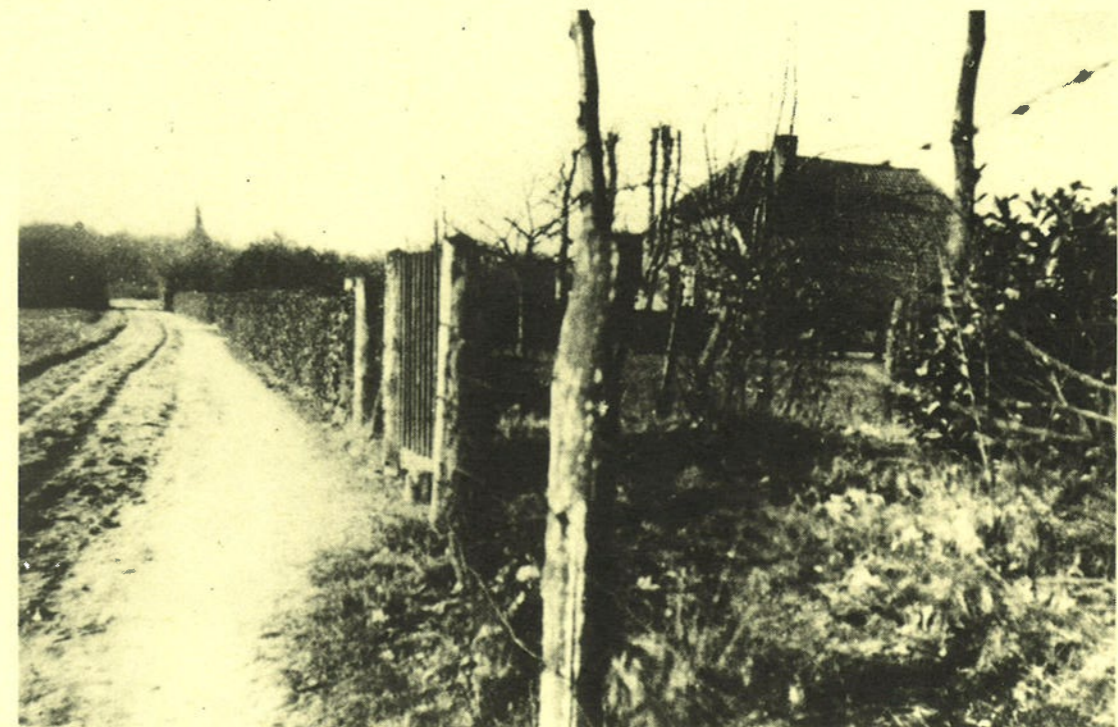
Wie holt van Twello,
't dorrep an de Wêtering,
met zien mooie Holthuis,
't veren bedde d'r midden in,
Doar waar de môle van Mulder rustig zien rondjes draait,
as of-e Duustervoorde van de kaart afmaait!

Wie holt van Twello,

met zien nieuwe gemeentehuis,
zien mooie villa's,
uut vervlôgen tied.
Van heel de gemeente Voorst, win ie de eerste pries,
want in ons Twello veule wie ons thuus.

Refrein

Twello, met 't Hunderen en 't Holthuis,
met Kruusvoorde en 't Veenhuus,
oe vergeten doe wie niet.
Twello, ok al zaggen wie andere streken,
't werd met oe steeds vergeleken,
Oe vergeten doe wie niet!

1924, De Ysbaanweg als zandpad met de boerderij die in de volksmond "het veeren bedde" werd genoemd (Coll. H. M. Lubber, Bennebroek.)